

**ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ MASSIMO D' ALEMA
στην εκδήλωση του Πανεπιστημίου Αθηνών
10/1/2000**

**με θέμα: “Για μια προοδευτική διακυβέρνηση
στο ξεκίνημα του επόμενου αιώνα”**

Αγαπητοί φίλοι,

Επιφανείς εκπρόσωποι του ακαδημαϊκού κόσμου,

Αγαπητέ φίλε Κώστα Σημίτη,

Αποτελεί για μένα μεγάλη τιμή να παίρνω το λόγο στην έδρα του Πανεπιστημίου της Αθήνας, ενός σημαντικού θεσμού της ευρωπαϊκής κουλτούρας, ενός τόπου όπου υπήρξε ζωντανή η μαρτυρία και η στράτευση για τη Δημοκρατία.

Η αγάπη για τη Δημοκρατία, η αγάπη για την Ελευθερία είναι πάνω απ' όλα το κοινό πεδίο που ενώνει τις χώρες μας, που ένωσε στη διάρκεια της Ιστορίας τις καλύτερες γυναίκες και τους καλύτερους άνδρες των χωρών μας και συνέβαλε καταλυτικά στην αποθέωση της Δημοκρατίας, της οποίας η Ελλάδα είναι η γενέτειρα και η ανθρωπότητα την οφείλει σ' αυτήν.

Εγώ, προσωπικά, με τη συγκατάθεσή σας, θα καταθέσω μια προσωπική ανάμνηση, όταν, ακόμη νεολαίος, αλλά ήδη στρατευμένος στην πολιτική ζωή, θυμάμαι που διαδήλωνα στους δρόμους της γενέτειράς μου, της Γένοβας, φωνάζοντας το σύνθημα, του οποίου αργότερα κατάλαβα τη σημασία, 114. Αν και δεν γνώριζα τι σήμαινε αυτός ο αριθμός, ωστόσο καταλάβαινα ότι εκείνη η κραυγή ήταν μια κραυγή αλληλεγγύης προς μια φίλη χώρα, προς ένα φίλο λαό για τον αγώνα για τη Δημοκρατία που εκείνη η φίλη χώρα διεξήγε.

Πιστεύω, λοιπόν, πως η αλληλεγγύη μεταξύ των δυο χωρών μας έχει ακριβώς αρχαίες ρίζες και πάνω σ' αυτή τη βάση διακατεχόμαστε σήμερα από έναν κοινό προβληματισμό. Έναν προβληματισμό που δεσμεύει τις δημοκρατικές πολιτικές δυνάμεις, τις γυναίκες και τους άνδρες που έχουν την ευθύνη διακυβέρνησης και ειδικότερα -οφείλω να το υπογραμμίσω- εκείνες τις δυνάμεις της Αριστεράς και του Ευρωπαϊκού Σοσιαλισμού, οι οποίες, αυτή τη στιγμή, επωμίζονται την κύρια ευθύνη της διακυβέρνησης της ηπείρου μας και ηγούνται της διαδικασίας της ενοποίησης της Ευρώπης.

Η ευρωπαϊκή Αριστερά απέδειξε μια ζωτικότητα και μια δυναμική κατά πολύ υπέρτερη των προβλέψεων των επικριτών της. Στην ουσία, κατά

την τελευταία δεκαετία, με την κατάρρευση του κομμουνισμού στην Ανατολική Ευρώπη και την κρίση του κοινωνικού κράτους στις δικές μας χώρες, φάνηκε πως επλήγη σοβαρά η ζωτικότητα της Αριστεράς και πως άνοιξε μια εποχή αμείλικτα στραμμένη στην κυριαρχία των νεοφιλελεύθερων δυνάμεων. Και όμως αυτό δεν συνέβη. Αντίθετα, η Αριστερά κατέδειξε μια ζωτικότητα και ταυτόχρονα κατέστη μια αναγκαιότητα. Και ακριβώς έχουμε ανάγκη την Αριστερά, προκειμένου να αντιμετωπίσουμε τις μεγάλες οικονομικές διαδικασίες και εξελίξεις που έχουν κατακλύσει τον κόσμο, διανοίγοντας νέες δυνατότητες και ταυτόχρονα θέτοντας καινούργια ερωτηματικά και προβλήματα.

Ο ζωτικός πυρήνας της πολιτικής δράσης μας χαρακτηρίζεται από το δίπτυχο Δημοκρατία - Εκσυγχρονισμός, αν και η αναφορά στην έννοια του Εκσυγχρονισμού επιδέχεται αμφιλεγόμενες ερμηνείες.

Εγώ θέλω αμέσως να αποσαφηνίσω ότι η δική μας εκσυγχρονιστική θεώρηση δεν προέρχεται από μια άκριτη εμπιστοσύνη στην πρόοδο, αλλά από την πεποίθηση ότι είναι δυνατόν να στρέψουμε τα αποτελέσματα, τις επιπτώσεις της οικονομικής ανάπτυξης και της παγκοσμιοποίησης των αγορών προς όφελος του ανθρώπου, της βελτίωσης της ποιότητας της ζωής του, της διεύρυνσης των δικών του δυνατοτήτων. Φυσικά, για να συμβεί αυτό, δεν αρκεί να δράσουν οι αυθόρμητες δυνάμεις της αγοράς, χρειάζεται μια πολιτική δράση συνειδητοποιημένη, ευέλικτη, δημοκρατική. Γι' αυτό, λοιπόν, η Δημοκρατία και ο Εκσυγχρονισμός αποτελούν τις δύο όψεις ενός διptyχου που αποτελεί σήμερα τον ιδεώδη και πιο ζωτικό πυρήνα της σύγχρονης Αριστεράς, έναν πυρήνα που έχει που έχει παλιές ρίζες, αλλά που μέχρι σήμερα διατηρεί τη ζωτικότητά του.

Ένας μεγάλος Ιταλός φιλόσοφος, ο Norberto Bobbio, έγραψε ότι όσο θα υπάρχουν άνθρωποι που η πολιτική τους στράτευση και δέσμευση πηγάζει από μια βαθιά αίσθηση του ανικανοποίητου και του πόνου μπροστά στις ανισότητες της σύγχρονης κοινωνίας, αυτοί θα διατηρήσουν σε όλη τους τη ζωή τα ιδεώδη που σημάδεψαν για πάνω από ένα τέταρτο του αιώνα όλα τα αριστερά ρεύματα της ιστορίας. Και εγώ πιστεύω πως σ' αυτή τη φράση καθορίζεται, κατά το διαυγέστερο τρόπο, η φύση της Αριστεράς. Αυτή δεν προέρχεται από τις ιδεολογίες. Οι ιδεολογίες έρχονται και παρέρχονται. Κατά βάθος, η Αριστερά, εδώ και δύο αιώνες, τροφοδοτήθηκε από διάφορες ιδεολογίες. Από τον ουτοπικό σοσιαλισμό στο μαρξισμό και τον επαναστατικό λενινισμό. Αφού αυτές οι ιδεολογίες αποδείχθηκαν απατηλές και εξέπεσαν, η βαθύτερη ουσία της Αριστεράς δεν έγκειται πλέον στις ιδεολογίες, αλλά στις θεμελιώδεις αξίες, των οποίων η ίδια η Αριστερά είναι φορέας. Στην ανάγκη μιας επανάστασης ενάντια στην ανισότητα και την αδικία, αλλά και στην επιβεβαίωση της παγκόσμιας αξίας της αλληλεγγύης μεταξύ των ανθρώπων μέσα σε μια ιδέα της Ελευθερίας, που δεν περιορίζεται

στην υπεράσπιση της ελευθερίας δράσης, αλλά που θέτει ταυτόχρονα το πρόβλημα της απελευθέρωσης του ανθρώπου από εκείνες τις εξαρτήσεις και από εκείνα τα εμπόδια, που στην ουσία αποτελούν τις γενεσιουργές αιτίες της ανελευθερίας συνανθρώπων μας.

Εγώ πιστεύω πως αυτή η Αριστερά, ισχυρή από τις δικές της ανυπέρβλητες αξίες, αλλά ταυτόχρονα ικανή να ανανεώνει τα εργαλεία της δουλειάς της, την κουλτούρα της, τη θεώρησή της για την κοινωνία, τις ιδέες της για την κυβέρνηση, καλείται σήμερα να αντιμετωπίσει μια πρόκληση πολύ δύσκολη και συνάμα δεσμευτική. Ένας μεγάλος Γερμανός διανοητής που ζει στη Μεγάλη Βρετανία εδώ και πολλά χρόνια, ο Ralf Darendorf, συνόψισε την έννοια αυτής της πρόκλησης στην έκφραση “τετραγωνισμός του κύκλου”, ακριβώς για να μας κάνει να καταλάβουμε ότι πρόκειται για κάτι το πολύ δύσκολο. Και επομένως να συμφιλιώσουμε τις αιτίες της παραγωγής του πλούτου στον κόσμο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και άρα της ανταγωνιστικότητας, έναντι της οποίας εμείς καλούμαστε να αντιπαραθέσουμε τους λόγους της κοινωνικής συνοχής και του δημοκρατικού “consensus”. Πρόβλημα, του οποίου την πολυπλοκότητα ζούμε κάθε μέρα, όσο ακριβώς πολύπλοκη είναι και αυτή η πρόκληση. Όταν μάλιστα καθίσταται αναγκαία η προώθηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος, αλλά ταυτόχρονα και η υπεράσπιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Η ευελιξία της εργασίας, αλλά επίσης και η ασφάλεια του καθένα που δεν θέλει να ζει τη ζωή του μέσα στην αγωνία να χάσει τη δουλειά του. Ένα κοινωνικό σύστημα ανοικτό με δυναμική προοπτική, αλλά και εκείνη η κοινωνική προστασία που αποτελεί την ειδοποιό διαφορά του ευρωπαϊκού πολιτισμού, όντας μια αναμφισβήτητη κατάκτηση των λαών μας.

Ο “τετραγωνισμός του κύκλου” είναι η μεγάλη πρόκληση που καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε. Δυνατοί από τις ίδιες τις παραδοσιακές αξίες μας, αλλά επίσης ικανοί να θέτουμε υπό συζήτηση τις ίδιες τις πολιτικές μας, να τις ανανεώνουμε ριζικά, να δοκιμάζουμε το καινούριο με θάρρος, με φιλοδοξία, διατρέχοντας ακόμη τον κίνδυνο να κάνουμε λάθη, συνεργαζόμενοι μεταξύ μας μέσα σε έναν καινούριο διεθνισμό, προϊόν εμπειριών, γνώσεων, αλλά και πηγή αναζήτησης κοινών διαδρομών.

Στην Αριστερά εναπόκειται το καθήκον να εκπροσωπεί όχι μόνο τις παραδοσιακές κοινωνικές δυνάμεις που μάθαμε να εκπροσωπούμε, αλλά επίσης να εκπροσωπεί -θα έλεγα- το άτομο εκείνο, το σύγχρονο άνθρωπο που ωθείται από τον εκσυγχρονισμό και ο οποίος αποτελεί σήμερα το κύτταρο των κοινωνιών μας. Μερικές φορές βλέπετε, διατρέχουμε τον κίνδυνο να υπερασπιζόμαστε κατακτήσεις της γενιάς των πατέρων μας, που ωστόσο στέκονται εμπόδιο για τις γενιές των παιδιών μας.

Βρισκόμαστε, λοιπόν, ανάμεσα σε αντιθέσεις που δεν διαπερνούν μονάχα τις κοινωνικές τάξεις, αλλά που αγγίζουν τις γενιές μεταξύ τους, οι οποίες αντιμετωπίζουν με τρόπο διαφορετικό τα κοινωνικά προβλήματα. Το κοινωνικό κράτος μας, όπως αυτό οικοδομήθηκε - μιλάω για την Ιταλία- αφορά κυρίως τα δικαιώματα του άρρενος ενήλικα εργαζόμενου και σε πολύ λιγότερο βαθμό τα δικαιώματα των νεότερων σε ηλικία και των γυναικών, που συχνά αποκλείονται ή βρίσκονται στο περιθώριο της αγοράς εργασίας.

Είναι σαφές πως αυτό το σύστημα πρέπει να αλλάξει. Πρέπει να αλλάξει με τόλμη, φέρνοντας ακόμη στο φως τις αντιθέσεις που προέρχονται από το εσωτερικό εκείνης της κοινωνικής διαστρωμάτωσης που ανέκαθεν παραδοσιακά εκπροσωπούσαμε. Να είμαστε ικανοί να καταρτίσουμε μια καινούρια συμφωνία ανάμεσα στην ανάπτυξη και την αλληλεγγύη, ανάμεσα στην ισότητα και τις καινούριες ευκαιρίες. Αυτή πρέπει να είναι η πεμπτουσία του σύγχρονου δημοκρατικού σχεδίου, του οποίου την ευθύνη επωμίζεται η ευρωπαϊκή αριστερά. Βλέπετε, αυτός είναι ο πρώτος αν όχι ο μόνος γόρδιος δεσμός που έχει να αντιμετωπίσει η Αριστερά στο πέρασμα από τον έναν αιώνα στον άλλο.

Για να αντιμετωπίσουμε αυτή την πρόκληση, δεν αρκεί πια το εργαλείο που χρησιμοποιήσαμε στις δεκαετίες που πέρασαν. Αυτό το εργαλείο υπήρξε το εθνικό κράτος. Μέσω της κρατικής εξουσίας εγγυηθήκαμε στις χώρες μας τη συμφιλίωση ανάμεσα στην ανάπτυξη και τα κοινωνικά δικαιώματα. Το εθνικό κράτος υπήρξε διαμεσολαβητικό εργαλείο. Το εθνικό κράτος ρύθμιζε την ανάπτυξη και οικοδόμησε εκείνο το σύνολο των κοινωνικών δικαιωμάτων που βρήκαν την επιβεβαίωσή τους στο κοινωνικό κράτος. Αλλά σήμερα αυτή η διάσταση φαίνεται όλο και πιο ακατάλληλη για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του σύγχρονου κόσμου.

Το εθνικό κράτος έχασε πολλές από τις εξουσίες του. Στην πραγματικότητα, αποτιμούμε τώρα τις επιπτώσεις αποφάσεων που δεν βρίσκονται πια στα χέρια μας. Είχα θυμίσει και άλλοτε, σε κάποια ευκαιρία, την προσωπική εμπειρία μου σε μια επίσκεψη που είχα κάνει σε αμερικανική χρηματιστηριακή εταιρεία. Συναντήθηκα με νέους στην ηλικία χρηματιστές που χειρίζονταν τα ιταλικά ομόλογα και που αποφάσιζαν σε πραγματικούς χρόνους, αν θα πουλήσουν ή αν θα αγοράσουν και οι οποίοι μέσα σε κλάσματα του δευτερολέπτου είχαν τη δυνατότητα να αυξομειώνουν τα επιτόκια επί του δημοσίου χρέους της χώρας μου. Γνωρίζετε ότι η Ιταλία έχει ένα τεράστιο δημόσιο χρέος που αντιστοιχεί στο 124% του Ακαθαρίστου Εγχωρίου Προϊόντος. Ετσι εμείς το κληρονομήσαμε. Όταν θα αφήσουμε την κυβέρνηση, στο τέλος αυτής της θητείας της Βουλής, το δημόσιο χρέος της χώρας μου θα αντιστοιχεί στο 114% του ΑΕΠ της. Και αξίζει να υπερηφανευόμαστε γι' αυτό το

κατόρθωμα που πληρώσαμε λίγα από τα χρέη που μας άφησαν, τα οποία ωστόσο παραμένουν πολλά. Και εσείς αντιλαμβάνεστε τι σημαίνει για μια χώρα που έχει τόσα χρέη, εάν το επιτόκιο που πρέπει να πληρώσουμε αυξάνεται ή μειώνεται κατά μία μονάδα. Σημαίνει πως έχουμε ή δεν έχουμε τα χρήματα για να ανοίξουμε καινούρια νοσοκομεία, καινούριους παιδικούς σταθμούς. Εγώ τότε κατάλαβα πως αυτή την αυξομείωση των επιτοκίων επί του ιταλικού δημοσίου χρέους την αποφάσιζαν τρεις κύριοι -τρεις νεαροί "γιάπηδες"- άγνωστοι, οι οποίοι σε πραγματικούς χρόνους αποφάσιζαν αν θα πουλήσουν ή αν θα αγοράσουν, διακινώντας τεράστια ποσά χρημάτων και συμβουλευόμενοι το ειδησεογραφικό πρακτορείο REUTERS. Και αν ερχόταν από το REUTERS μια δήλωση κάποιου Ιταλού πολιτικού που έλεγε ότι δεν θα ψήφιζε τον προϋπολογισμό, αμέσως αυτοί πουλούσαν. Αυτό γινόταν.

Η πολιτική, που κάποτε τη νομίζαμε πανίσχυρη, ζει τώρα μέσα σ' αυτό τον κόσμο, σ' αυτούς τους μηχανισμούς και καθορίζεται κατά τρόπο αποφασιστικό. Η πολιτική δεν είναι πλέον πανίσχυρη και αυτό καθιστά την Αριστερά ακόμη πιο αδύναμη, γιατί η πολιτική υπήρξε το εργαλείο μας. Εάν θέλουμε η πολιτική και κατά συνέπεια η Δημοκρατία, τα Ατομικά Δικαιώματα να "ζυγίζουν" τόσο όσο η οικονομία, οφείλουμε να αντιμετωπίσουμε το μεγάλο θέμα της εποχής μας που συνίσταται στη δημιουργία υπερεθνικών θεσμών, εις τρόπον ώστε να κυβερνήσουμε την παγκοσμιοποίηση. Εις τρόπον ώστε να κάνουμε αυτό που το εθνικό κράτος έκανε στο εσωτερικό του και επομένως να συμφιλιώσουμε τις σφαίρες της οικονομίας με εκείνες της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ατόμου. Αυτό το πρόβλημα τίθεται σε παγκόσμια κλίμακα.

Εγώ πιστεύω ότι η Αριστερά σφάλει, εάν θεωρεί την παγκοσμιοποίηση ως δαίμονα. Αντίθετα, πρόκειται για μια μεγάλη ευκαιρία. Αλλά εξίσου σφάλει εκείνη η υπερφιλελεύθερη κουλτούρα που πιστεύει πως η παγκοσμιοποίηση θα λύσει από μόνη της τα προβλήματα. Δεν είναι έτσι. Και εμείς διαπιστώνουμε πως η ανάπτυξη μιας παγκόσμιας αγοράς, η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων μπορούν να παράγουν ανισότητες ακόμη βαθύτερες από εκείνες που γνωρίσαμε μέχρι σήμερα. Το πραγματικό πρόβλημα συνίσταται στη θεώρηση της παγκοσμιοποίησης ως ευκαιρίας μπροστά στην οποία η πολιτική οφείλει να γνωρίζει να παίζει τα χαρτιά της. Οφείλει να γνωρίζει πως να δημιουργεί θεσμούς και εργαλεία εις τρόπον ώστε να ρυθμίζει αυτή τη μεγάλη χρηματοοικονομική διαδικασία και να τη στρέφει προς όφελος των δυνατοτήτων του ανθρώπου. Δηλαδή, για μια δικαιότερη αναδιανομή του πλούτου, προς όφελος της δημοκρατίας και της επιβεβαίωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προς όφελος της προστασίας του περιβάλλοντος, προς όφελος της υπεράσπισης των δικαιωμάτων των μελλοντικών γενεών.

Εγώ πιστεύω ότι για να δώσουμε μια απάντηση σ' αυτά τα μεγάλα προβλήματα, οφείλουμε να ξεκινήσουμε από εκείνη τη δέσμευση που μας είναι πιο κοντά: Να οικοδομήσουμε μια καινούρια Ευρώπη. Μια Ευρώπη που δεν θα αρκείται μόνο στο κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα, μια επιλογή την οποία εγώ θεωρώ ορθή, μια επιλογή που απαιτήσε θυσίες από τη χώρα μας. Αλλά εμείς δεν μετανιώσαμε γι' αυτές τις θυσίες και είμαστε πεπεισμένοι ότι και η Ελλάδα, το συντομότερο δυνατό, θα μπορέσει να ενταχθεί στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση της Ευρώπης. Αλλά το ευρωπαϊκό νόμισμα είναι μόνο ένα εργαλείο που πρέπει να βρίσκεται στην υπηρεσία μιας πολιτικής οικοδόμησης, η οποία αναζητά επιλογές θαρραλέες και συναφείς μεταξύ τους.

Θεωρώ πολύ σημαντικό αυτό που αποφασίσαμε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι πριν λίγες εβδομάδες: Ανοίγοντας την Ευρώπη σε λαούς και έθνη που για πολλά χρόνια παρέμεναν πίσω από το σιδηρούν παραπέτασμα, αλλά επίσης και σε ένα λαό, ο οποίος, στη διάρκεια της ιστορίας του, είχε με την Ευρώπη μια σχέση περισσότερο εχθρική παρά φιλική. Εγώ πιστεύω πως πράξαμε ορθά. Και πιστεύω ακόμη πως η θέση της πολιτικής ηγεσίας της χώρας σας επί του θέματος υπήρξε μια θέση θαρραλέα και διορατική. Φυσικά, από τη στιγμή που η Ευρώπη άνοιξε τις πόρτες της στην Τουρκία, εναπόκειται στους ιθύνοντες αυτής της χώρας να κάνουν όλα εκείνα τα αναγκαία βήματα που θα της επιτρέψουν να διαβεί το κατώφλι. Αυτό το εγχείρημα δεν μπορεί κανείς να το εγγυηθεί σε κανέναν. Και η Ευρώπη δεν είναι μόνο ένα οικονομικό οικοδόμημα. Είναι ακόμη ένας πολιτικός πολιτισμός, που εδράζεται πάνω στις αξίες του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας. Οποιος θέλει να πορευθεί αυτό το δρόμο είναι ευπρόσδεκτος. Θα κάναμε λάθος αν αμπαρώναμε εκείνη την πόρτα, αλλά εξίσου θα σφάλουμε εάν θα κάναμε έκπτωση στις αξίες της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εγώ πιστεύω πως αυτή η επιλογή μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ειρήνη, μπορεί να κάνει ακριβώς να μιλήσουν οι άνθρωποι και όχι τα όπλα. Και επαναλαμβάνω -το πιστεύω αυτό- η στροφή αυτή κατέστη δυνατή χάρη στην καταλυτική συμβολή της διορατικής ηγεσίας του έθνους σας.

Και επιπλέον αυτή η Ευρώπη, πιο διευρυμένη, θα πρέπει να αναμετρηθεί με τον ίδιο της τον εαυτό. Δεν φτάνει η επέκταση των συνόρων. Χρειάζεται η ενίσχυση των εξουσιών, χρειάζεται η ενδυνάμωση της ικανότητας να αποφασίζουμε από κοινού, να προωθούμε από κοινού πολιτικές ανάπτυξης, πολιτικές κοινωνικές, να προωθούμε επίσης από κοινού πολιτικές ανταγωνιστικότητας, εξατομικεύοντας στόχους, έτσι ώστε να καταστήσουμε την Ευρώπη μια περιοχή σταθερής ανάπτυξης της οικονομίας, της εργασίας, του πλούτου των προσώπων.

Η Ευρώπη μπορεί να μας δώσει πολλά, εάν αφομοιώσει μια τέτοια πολιτική διαμόρφωση, κάτι που συνεπάγεται την παραίτηση από καθορισμένους τομείς της εθνικής κυριαρχίας στο όνομα μιας υπερεθνικής κυριαρχίας, στο όνομα της ιδέας της πολιτικής Ευρώπης, και της ευρωπαϊκής ιθαγένειας που μας κάνουν κοινωνούς αποφάσεων και επιλογών σε βαθμό τέτοιο που να επηρεάζουμε το μέλλον των λαών μας πολύ περισσότερο απ' ό,τι το έκαναν στο παρελθόν οι αποφάσεις μιας και μόνο χώρας. Πρόκειται για μια διαδικασία, στην οποία θα πρέπει να στραφούμε με πολύ θάρρος και μεγάλη αποφασιστικότητα.

Καθοριστικό μέρος αυτής της πολιτικής Ευρώπης είναι και η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας. Η ΚΕΠΠΑ θέτει πολύπλοκα προβλήματα που γίνονται ακόμη δυσχερέστερα από τις ίδιες τις διαφορές μεταξύ των ηγεσιών των κρατών-μελών, μεταξύ του ΝΑΤΟ, της Ε.Ε. και της ΔΕΕ. Δεν υπάρχουν διαδικασίες που να επιλύουν τέτοιου είδους προβλήματα με μαγικό τρόπο, ωστόσο πεποίθησή μου είναι ότι οφείλουμε να προχωρήσουμε με πολλή τόλμη προς την κατεύθυνση μιας τέτοιας πολιτικής εξέλιξης. Για μια Ευρώπη ενωμένη, δυνατή, ικανή να πρωταγωνιστήσει στις διεθνείς σχέσεις, ικανή να αναλάβει τη δική της αυτόνομη και συνεχώς αυξανόμενη ευθύνη, ακόμη και από στρατιωτική άποψη, όχι όμως εναντίον των ΗΠΑ.

Αυτή η θεώρησή μου για την Ευρώπη δεν αντιτίθεται στο ρόλο των ΗΠΑ, αλλά τείνει στη δημιουργία επιμερισμού ισόρροπης ευθύνης μεταξύ της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Αυτή είναι η απαίτηση ενός κόσμου που εμείς τον θέλουμε πολυπολικό, όχι δεμένο στην ευθύνη και την κυριαρχία μιας και μόνο χώρας, πράγμα που αποτελεί δυσβάστακτο βάρος και για τις ίδιες τις ΗΠΑ, όπως ήδη το αντιλαμβάνονται τα πιο ανοικτά και δημοκρατικά αμερικανικά περιβάλλοντα.

Από πλευράς μας, θελήσαμε να συμβάλουμε προς αυτή την κατεύθυνση, μέσω μιας πρώτης πρωτοβουλίας που έλαβε χώρα στη Φλωρεντία, πριν από δύο μήνες σε μια ανοικτή συζήτηση μεταξύ των ηγετών των μεγαλύτερων ευρωπαϊκών χωρών και του Προέδρου των ΗΠΑ. Πρόκειται για μια καινούρια πρωτοβουλία, πιστεύω, χωρίς προηγούμενο. Για μια άτυπη συζήτηση, όχι μόνο μια συνάντηση κυβερνήσεων ή χωρών. Μια συνάντηση προσώπων, πολιτικών ηγετών, διανοουμένων, πολύ χαλαρή, που είχε ως αποτέλεσμα μια σύμπτωση σκέψεων μεταξύ προσωπικοτήτων των ευρωπαϊκού σοσιαλισμού και του δημοκρατικού κόσμου των ΗΠΑ. Εγώ πιστεύω πως θα πρέπει να συνεχίσουμε στον ίδιο δρόμο, στο δρόμο μιας συζήτησης μεταξύ των προοδευτικών δυνάμεων, πέραν των παραδοσιακών συνόρων όπου ανδρώθηκαν τα κινήματα αυτά, με σκοπό την επιβεβαίωση δεσμεύσεων, απόψεων και κοινών στόχων.

Από την άλλη μεριά αυτή η αναγκαιότητα καθίσταται ακόμη επιτακτικότερη από την κοινή δραματική εμπειρία που ο κόσμος πρόσφατα έζησε. Πρόκειται για την κρίση στα Βαλκάνια και για τον πόλεμο στο Κοσσυφοπέδιο. Ο “πρώτος μεγάλος παγκόσμιος πόλεμος” μετά την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Ένα γεγονός πάνω στο οποίο τώρα πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή μας. Πάνω απ’ όλα, εγώ πιστεύω, γιατί είναι σωστό, να τεθεί το πρόβλημα του πώς θα αποφεύγουμε συρράξεις τέτοιας μορφής. Αλλά και ταυτόχρονα γιατί πιστεύω πως αυτή η σύρραξη έθεσε όλους μας μπροστά στην αναγκαιότητα μιας καινούριας συλλογιστικής, ενός καινούριου προβληματισμού, ακόμη και στο επίπεδο του πολιτισμού.

Ποια είναι η σχέση ανάμεσα στην παραδοσιακή αντίληψη περί εθνικής κυριαρχίας και την κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Είναι θεμιτή η παραβίαση της κυριαρχίας ενός κράτους όταν πρόκειται για την υπεράσπιση στοιχειωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου; Ερωτήματα μείζονος σημασίας και η απάντηση σ’ αυτά είναι πολύ σημαντική για τον χαρακτηρισμό της νέας παγκόσμιας τάξης που θα πρέπει να οικοδομηθεί.

Πεποίθησή μου είναι ότι ναι, η ασφάλεια των προσώπων, η ανθρωπίνη ασφάλεια είναι μια αξία τουλάχιστον ίση, αν όχι υπέρτερη της ασφάλειας των εθνικών κρατών.

Πεποίθησή μου είναι ότι η διεθνής κοινότητα δεν μπορεί πια να παραμένει αδρανής μπροστά σε μια μαζική παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε μια τέτοια περίπτωση, η επέμβαση μπορεί να είναι νόμιμη, όχι μόνο για τη διατήρηση της ειρήνης, αλλά για την επιβολή της, όταν απειλούνται τα δικαιώματα των προσώπων. Ταυτόχρονα, ανακύπτει το μεγάλο πρόβλημα της νομιμοποίησης μιας τέτοιας δράσης. Δεν μπορεί να είναι μια χώρα μόνη που να εγγυάται αυτή τη νομιμότητα. Και παράλληλα ανακύπτει το μεγάλο πρόβλημα από το γεγονός ότι εάν επιβεβαιώνεται μια αρχή, δεν μπορεί στη συνέχεια να υπάρχουν διαφορετικά “στάνταρτς” (κριτήρια) ανάλογα με το γεγονός ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα παραβιάζονται στην άλφα ή τη βήτα χώρα.

Πρόκειται για ζητήματα τεράστιας σημασίας. Θα έλεγα μάλιστα πως εμπεριέχουν και μια ηθική διάσταση, χωρίς να παραβλέπουμε την ισχυρή πολιτική και θεσμική διάστασή τους.

Χρειαζόμαστε διεθνείς θεσμούς που θα παρέχουν ένα πλαίσιο νομιμότητας.

Χρειαζόμαστε αξίες που να συμμεριζόμαστε από κοινού, πάνω στις οποίες θα εδράζεται μια καινούρια κοινότητα μεταξύ κρατών και προσώπων.

Εχουμε ανάγκη από μια Ευρώπη ενωμένη και δυνατή, που να μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία μιας νέας παγκόσμιας τάξης, η οποία να

ενσωματώνει τις δικές μας δημοκρατικές και ανθρώπινες αξίες, που ανήκουν στο δικό μας ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Η Ιταλία προστιάθησε να συμβάλει σε όλα αυτά, βγαίνοντας από συνθήκες κρίσης που βρίσκονταν οι θεσμοί και η οικονομία της και αναζητώντας ένα μεγαλύτερο πρωταγωνιστικό ρόλο στην ευρωπαϊκή και τη διεθνή σκηνή.

Η Ιταλία είναι μια χώρα, που δεν έχει υπερβεί ακόμη όλους τους λόγους της αστάθειάς της. Ωστόσο, αυτά τα χρόνια κάναμε σημαντικά βήματα προς τα εμπρός για τα οποία αισθανόμαστε υπερήφανοι και δεν θέλουμε πισωγυρίσματα. Γιατί είμαστε πεπεισμένοι πως η συνεισφορά μας μπορεί να είναι σημαντική στη γένεση μιας Ευρώπης, της οποίας το ειδικό βάρος δεν θα αφορά μονάχα τις χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης, αλλά εξίσου -και νομίζω ότι και εσείς το θέλετε- την πραγματικότητα της Μεσογείου. Δηλαδή, μια Ευρώπη πιο ισόρροπη τόσο στην κουλτούρα της, όσο και στους στόχους της.

Ταυτόχρονα, η Ευρώπη πρέπει να μας βοηθήσει να αντιμετωπίσουμε τα μεγάλα προβλήματα που αφορούν την εξέλιξη και τη μεταρρύθμιση των κοινωνιών μας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους.

Ο ίδιος ο κ. Πρύτανης του Πανεπιστημίου σας, στην εισαγωγή του, αναφέρθηκε σε θέσεις, τις οποίες πλήρως συμμερίζομαι. Αναφέρθηκε στην αναγκαιότητα της υπεράσπισης του δημόσιου ρόλου των βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων και ταυτόχρονα στην καταπολέμηση του κινδύνου ενός γραφειοκρατικού και ανεπαρκούς συστήματος, που αρνείται αυτά τα δικαιώματα, τα οποία υποτίθεται πως εγγυάται.

Πώς να συνδυάσουμε την αποτελεσματικότητα και την ανταγωνιστικότητα με την εγγύηση των κοινωνικών δικαιωμάτων; Κανείς δεν έχει τη συνταγή στην τσέπη, αλλά όλοι δεσμευόμαστε σε έναν κοινωνικό πειραματισμό που θα προσπαθήσει να δώσει μια απάντηση σ' αυτό το πρόβλημα. Φυσικά, μέσα από μια θεώρηση του ρόλου του κράτους, του οποίου ο διαχειριστικός ρόλος συρρικνώνεται και αντίθετα αυξάνεται ο ρόλος του ως διευθυντή, προγραμματιστή, ελεγκτή και εγγυητή, με στόχο τη μείωση της γραφειοκρατίας και την αναζήτηση τρόπων, ώστε αυτός ο ρόλος του να αποβαίνει προς όφελος κυρίως των ασθενέστερων ομάδων του πληθυσμού.

Είμαστε πεπεισμένοι ότι συστατικό στοιχείο αυτού του νέου κοινωνικού κράτους είναι το σύστημα της δια βίου εκπαίδευσης των προσώπων. Δεν θα κουραστούμε να επαναλαμβάνουμε ότι το κύριο κοινωνικό δικαίωμα στην εποχή της τεχνολογίας και της κοινωνίας της πληροφορίας, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, είναι η παιδεία (κουλτούρα). Όποιος διαθέτει μια παιδεία υψηλού επιπέδου, είναι σε

θέση να υπερασπίζεται τον εαυτό του στην αγορά εργασίας, στον ανταγωνισμό με τους άλλους.

Να εγγυηθούμε, λοιπόν, σε όλους τους πολίτες την πρόσβαση στη γνώση. Αυτό είναι σήμερα θεμελιώδες καθήκον ενός σύγχρονου κοινωνικού κράτους. Και να οργανώσουμε ένα σύστημα διαρκούς κατάρτισης, έτσι ώστε να συνοδεύουμε την εξέλιξη στην αγορά εργασίας με τη συνεχή διαδικασία της ανανέωσης.

Είμαι επίσης πεπεισμένος ότι σ' αυτό το σύστημα της δια βίου εκπαίδευσης δεν χρειάζεται να υποχωρήσουμε στην πεποίθηση πως σήμερα οφείλει να κυριαρχεί ο τεχνικός-τεχνολογικός πολιτισμός. Δεν είναι έτσι. Αντίθετα, είναι αλήθεια πως η ραγδαία εξέλιξη καινοτόμων διαδικασιών καθιστά άχρηστες τις τεχνικές γνώσεις και εκείνο που καθίσταται θεμελιώδες είναι η βασική παιδεία. Δηλαδή, να κατέχουμε τα εργαλεία γνώσης που μας επιτρέπουν να μαθαίνουμε ταχύτατα. Να, γιατί η ουμανιστική κατάρτιση παρέχει τη θεμελιώδη γνώση, βάσει της οποίας αποκτάται η ικανότητα ταχείας εκμάθησης των τεχνικών που συνεχώς αλλάζουν.

Ας έλθουμε και σε ένα άλλο κρίσιμο θέμα. Γνωρίζετε ότι τα κοινοβούλια και τα σύγχρονα κράτη γεννήθηκαν πάνω απ' όλα εξαιτίας του θέματος της φορολογίας. Σήμερα, στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία, το βάρος της φορολογίας κινδυνεύει να πέφτει αποκλειστικά πάνω στην εργασία. Τα κεφάλαια φεύγουν, πετούν, διακινούνται από τη μια ήπειρο στην άλλη, απλώς με το πάτημα ενός κουμπιού του υπολογιστή. Ελλοχεύει, λοιπόν, ο κίνδυνος, σταδιακά, όλα αυτά τα κοινωνικά συστήματα να στηρίζονται αποκλειστικά στη φορολογία της εργασίας, η οποία όλο και περισσότερο καθίσταται απαιτητική και δυσβάσταχτη.

Μπορεί κανείς να σκεφθεί μια ενωμένη Ευρώπη, χωρίς εναρμόνιση των φορολογικών πολιτικών, ειδικότερα όσον αφορά την αποταμίευση και τις επιχειρήσεις; Σε μένα φαίνεται πως όχι, αν και αυτό αποτελεί έναν δευτερό γόρδιο δεσμό που προκαλεί έντονες ευρωπαϊκές συζητήσεις. Κατά τη γνώμη μου, μια φορολογική ισότητα είναι εφικτή στη βάση π.χ. της πρότασης του Αμερικανού οικονομολόγου, του δημοκρατικού Tobin, ο οποίος ζητά την επιβολή φόρου στη διεθνή διακίνηση κεφαλαίων. Πιστεύω πως τέτοια θέματα ή υποθέσεις αυτού του τύπου δεν θα πρέπει να θεωρούνται ουτοπίες, αλλά συγκεκριμένες πολιτικές προκλήσεις. Και κατά βάθος η ικανότητα μιας προοδευτικής κυβέρνησης μετριέται με τη δυνατότητά της να δίνει συγκεκριμένες απαντήσεις σε προκλήσεις τέτοιου βεληνεκούς.

Να φανταστούμε έναν καινούριο κόσμο, διαφορετικό, ικανό να αξιολογεί τις ευκαιρίες του εκσυγχρονισμού και ταυτόχρονα να μειώνει τις ανισότητες και τις αδικίες. Αυτή είναι η πρόκληση. Αυτή είναι η

πρόκληση πάνω απ' όλα για όποιον αναζήτησε, στη διαδρομή της ιστορίας του, να παντρέψει τη φαντασία, την ευφυΐα, την ανάπτυξη, τη διεύρυνση του πλούτου με την έννοια του κράτους, των κανόνων και της πολιτικής ηθικής.

Για όσο χρόνο έχουμε τη λαϊκή εντολή, εμείς οι Ευρωπαίοι προοδευτικοί που έχουμε σήμερα την ευθύνη της διακυβέρνησης των χωρών μας, οφείλουμε να αναζητήσουμε τρόπους για την αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης.

Οφείλουμε να αναζητήσουμε τρόπους προς την κατεύθυνση υλοποίησης των στόχων της οικονομικής, πολιτιστικής και κοινωνικής ανάπτυξης των κοινωνιών μας.

Οφείλουμε να ενισχύσουμε την Ευρώπη ως πολιτικό - δημοκρατικό θεσμό, ως υποκείμενο έτσι ώστε να συμβάλει σε μια καινούρια παγκόσμια ισορροπία, ως περιοχή ανάπτυξης του πλούτου, της εργασίας, των δυνατοτήτων του καθενός. Απομονωμένοι, ο καθένας στο περιορισμένο πεδίο της εθνικής μας ελπίδας, δεν θα αντιμετωπίσουμε αυτή την πρόκληση. Οφείλουμε να το γνωρίζουμε αυτό.

Το νέο δημοκρατικό σχέδιο είναι από τη φύση του ένα σχέδιο ευρωπαϊκό και διεθνιστικό. Μόνο έτσι μπορεί να υπερισχύσει και να επιβεβαιωθεί. Και εγώ πιστεύω -γιατί θεωρώ άκρως σημαντικό να διατυπώνω αυτές τις θέσεις, εδώ σε μια φίλη χώρα, προς πολιτικούς ιθύνοντες με τους οποίους συνεργασθήκαμε, οικοδομώντας σημαντικές συγκεκριμένες στιγμές- ότι το μακρύ δρόμο που έχουμε ακόμη να διανύσουμε, τον χαράζουμε μαζί, όπως άλλωστε κάνουμε απόψε. Πράγματι, έχουμε μπροστά μας μακρύ δρόμο, προκλήσεις να αντιμετωπίσουμε και στόχους για τους οποίους αξίζει κανείς να μάχεται και να αγωνίζεται.

Σας ευχαριστώ.

1

Massimo D'Alema

Atene, 10/1/2000

Carissimi amici,
illustri rappresentanti del mondo accademico, autorità, caro amico Costas Simitis, e per me un grande onore prendere la parola nella sede di questa Università, questa istituzione che rappresenta una sede così importante della cultura Europea, e anche uno dei luoghi dove più viva è stata la testimonianza e l'impegno per la Democrazia. L'amore per la Democrazia, l'amore per la Libertà sono innanzi tutto il terreno comune che unisce i nostri paesi, che ha unito nel corso della storia le donne e gli uomini migliori dei nostri paesi e che ha costituito uno dei contributi più straordinari, la Democrazia, che la Grecia ha dato a tutta l'umanità. Io, se voi mi consentirete soltanto questo ricordo personale da piccola testimonianza, ho ricordato mi pare in un'altra occasione, che ancora ragazzo ma già impegnato nella vita civile, nella vita politica, ricordo di aver sfilato per le strade della mia città, Genova, gridando allora uno slogan, del quale solo dopo ho capito il significato. Ena, ena, tessera (= 1-1-4). Ma, pur non sapendo bene cosa volesse dire quel numero capivo che quel grido era un grido di solidarietà, verso un paese amico, verso un popolo amico e verso la lotta per Democrazia, che in quel paese amico si conduceva. Io penso, dunque, che la solidarietà tra i nostri paesi ha queste radici e che su questa base noi ci volgiamo oggi ad una riflessione comune. Una riflessione che impegna le forze politiche democratiche, le donne e gli uomini che hanno la responsabilità di governo, ed in modo particolare - io devo sottolineare questo - quelle forze della sinistra e del Socialismo Europeo che in questo momento hanno la principale responsabilità di governo del nostro continente e che hanno la guida del processo dell'unità Europea. La sinistra Europea ha dimostrato una vitalità assai superiore rispetto alle previsioni dei suoi critici. In fondo nell'ultimo decennio il crollo del Comunismo all'Est e la crisi dello stato sociale nei nostri paesi sembrava avere colpito la vitalità della sinistra, di avere aperto una stagione inesorabilmente votata ad un dominio delle forze neoliberiste. Non è stato così e al contrario la Sinistra ha dimostrato una vitalità ed una necessità. C'è e' bisogno della Sinistra proprio di fronte ai grandi processi economici, finanziari che hanno investito il mondo, aprendo nuove possibilità ma anche determinando nuovi interrogativi e problemi. In un nucleo vitale della nostra azione politica è dato dal binomio Democrazia-Progressismo, certo il riferimento al progressismo può apparire carico di ambiguità. Io voglio subito chiarire che la nostra visione progressista non nasce da una fiducia acritica nel progresso, ma dalla convinzione che sia possibile volgere gli effetti della crescita economica, della globalizzazione, della mondializzazione dei mercati a vantaggio dell'uomo, del miglioramento della qualità della vita dell'uomo, dell'accrescimento delle sue possibilità. Naturalmente perché ciò avvenga non è sufficiente che agiscano le forze spontanee del mercato, occorre un'azione politica consapevole, intelligente, democratica. Ecco perché, dunque, Democrazia e Progressismo sono due aspetti di un binomio che costituisce oggi il nucleo ideale più vitale della Sinistra moderna, un nucleo che ha radici antiche ma che dimostra ancora oggi la sua vitalità. D'altro canto un grande filosofo italiano Norberto Bobbio ha scritto che fino a quando vi saranno uomini il cui impegno politico è mosso da un profondo senso di insoddisfazione e di sofferenza di fronte alle iniquità della società contemporanea questi terranno in vita gli ideali che hanno contrassegnato un più di un secolo tutte le sinistre della storia. E io credo che in questa frase è definita nel modo più limpido la natura della sinistra. Essa non è data dalle ideologie. Le ideologie tramontano. In fondo la sinistra nel corso ora mai di due secoli si è nutrita di diverse ideologie. Dal socialismo utopistico al marxismo, al leninismo

rivoluzionario. Dopo di queste ideologie si sono dimostrate fallaci e sono cadute, la sostanza più profonda della sinistra non è dunque nelle ideologie, ma nei valori fondamentali di cui essa è portatrice. Nel bisogno cioè di una rivolta contro l'ineguaglianza, l'ingiustizia, nell'affermazione di un valore universale di solidarietà fra le persone, in una idea della Libertà che non si limita alla difesa della libertà di agire, ma che si pone anche il problema della liberazione dell'uomo dal bisogno e dai quei condizionamenti e da quegli impedimenti che in buona sostanza generano la illibertà di alcuni. Io credo che questa Sinistra, forte dei suoi valori intramontabili ma nello stesso tempo capace di rinnovare i suoi strumenti, la sua cultura, la sua visione della società, le sue idee di governo, è oggi chiamata ad una sfida molto difficile, ad una sfida molto impegnativa. Un grande pensatore tedesco che vive in Gran Bretagna da molti anni Ralf Dahrendorf, ha sintetizzato il senso di questa sfida nella espressione «quadrare il cerchio», che è un modo paradossale di fare capire che si tratta di qualcosa di molto difficile. E cioè conciliare le ragioni della produzione della ricchezza nel mondo della economia globale e quindi della competizione. Della competizione a cui noi, l'Europa siamo chiamati con le ragioni della coesione sociale e del consenso democratico. Problema quanto mai complesso. E noi lo verifichiamo ogni giorno quanto è complessa questa sfida. Quando bisogna promuovere l'efficienza del sistema ma nello stesso tempo difendere i diritti dei lavoratori. La flessibilità del lavoro ma anche la sicurezza di chi non vuole vivere la propria vita nell'angoscia di perdere il lavoro. Un sistema sociale aperto, dinamico ma anche quelle protezioni sociali che costituiscono un tratto distintivo della civiltà europea, ed una conquista irrinunciabile dei nostri popoli. «Quadrare il cerchio» è la grande sfida nella quale siamo impegnati. Forti dei nostri valori tradizionali ma anche capaci di mettere in discussione le nostre politiche, di innovarle radicalmente, di sperimentare il nuovo con coraggio, con ambizione, anche correndo il rischio di sbagliare, come giusto che sia, cooperando tra di noi in un nuovo internazionalismo che è anche scambio di esperienze, di conoscenze e ricerca di percorsi comuni. Alla sinistra spetta il compito di rappresentare non soltanto le forze sociali tradizionali che abbiamo saputo rappresentare, ma di rappresentare vorrei dire l'individuo, quell'individuo moderno, sollecitato dalla modernità che rappresenta oggi la cellula delle nostre società. A volte vedete, noi corriamo il rischio di difendere conquiste che sono conquiste per le generazioni dei padri ma che sono un impedimento per le generazioni dei figli. Siamo alle prese con contraddizioni che non attraversano più soltanto le classi sociali ma che toccano le generazioni o i generi, uomo, donna, due modi molto diversi di guardare in realtà i problemi sociali. Il nostro stato sociale così come è stato concretamente costruito, parlo almeno per l'Italia, riguarda soprattutto i diritti del lavoratore maschio adulto, e molto poco i diritti dei più giovani, i diritti delle donne, molto spesso esclusi o ai margini del mercato del lavoro. È chiaro che si deve cambiare, si deve cambiare con coraggio aprendo anche contraddizioni dall'interno di quello schieramento sociale che abbiamo tradizionalmente rappresentato. Saremo capaci di costruire un nuovo patto fra crescita e solidarietà, fra eguaglianza e nuove opportunità. Questo deve essere la sostanza del progetto democratico attuale di cui la sinistra europea si fa portatrice. Vedete, questo è il primo anche se non il solo nodo di fondo che la sinistra ha di fronte a sé in questo passaggio d'epoca, in questa fine di secolo. E cioè che per vincere questa sfida non è più sufficiente lo strumento che noi abbiamo utilizzato nei decenni che sono alle nostre spalle. Questo strumento è stato lo Stato nazionale. Attraverso le leve del potere statale noi abbiamo garantito nei nostri paesi una conciliazione fra crescita e diritti sociali. Lo Stato nazionale è

stato lo strumento della mediazione, della composizione dei conflitti. Lo Stato nazionale ha regolato lo sviluppo e ha costruito quell'insieme di diritti sociali che nello Stato sociale hanno trovato la loro sanzione. Ma oggi questa dimensione appare sempre di più inadeguata ad affrontare le sfide del mondo contemporaneo. Lo Stato nazionale ha perduto molto dei suoi poteri. In realtà noi ci misuriamo con le conseguenze di decisioni che non sono nelle nostre mani. Io ho ricordato in qualche occasione la mia personale esperienza nella visita della grande sala operativa di una società finanziaria americana, e quando sono andato a trovare alcuni giovani operatori che avevano il desk dei titoli pubblici italiani e che decidevano in tempo reale se vendere o comprare, e che in poche frazioni di secondo facevano salire o scendere gli interessi sul debito pubblico del nostro paese. Voi sapete che l'Italia ha un debito pubblico enorme pari al 124% del Prodotto Interno Lordo. Così lo abbiamo ereditato. Quando noi lasceremo il governo alla fine di questa legislatura sarà il 114% del PIL, ed è motivo di orgoglio per noi avere pagato un po' dei debiti che ci avevano lasciato, ma restano sempre molti. E voi capite bene che cosa significa per un paese che ha tanti debiti, se il tasso di interesse che dobbiamo pagare cresce d'un punto o decresce d'un punto. Significa avere o non avere i soldi per aprire nuovi asili nido o nuovi ospedali, oppure no. Io ho capito che questo lo decidevano tre signori - tre giovani signori - sconosciuti, che in tempo reale decidevano se vendere o comprare, spostando enormi ricchezze e consultando la Reuters. E se sulla Reuters veniva una dichiarazione di qualche uomo politico italiano che diceva che lui non avrebbe votato per la legge finanziaria immediatamente loro vendevano. Questo. Allora la politica che una volta si credeva onnipotente vive dentro questo mondo, questi meccanismi e ne è condizionata in modo determinante. La politica non è più onnipotente e questo rende la sinistra molto più debole, perché la politica è stato il nostro strumento. Se noi vogliamo che la politica e quindi la Democrazia, e quindi i diritti delle persone tornino a pesare almeno tanto quanto pesa l'economia, noi dobbiamo affrontare il grande tema della nostra epoca che è quello di creare istituzioni sovranazionali in grado di governare la globalizzazione. In grado cioè di fare ciò che lo Stato Nazionale ha fatto all'interno delle singole Nazioni, e cioè conciliare le regioni dell'economia con quelle della Democrazia e dei diritti della persona. Questo problema si pone su scala globale. Io credo che la sinistra sbaglia se considera la globalizzazione come un demone. Essa è una grande opportunità. Ma egualmente sbaglia quella cultura ultraliberista che pensa che la globalizzazione risolverà da sola i problemi. Non è così. E noi constatiamo come la crescita d'un mercato mondiale, la libera circolazione dei capitali possono produrre anche diseguaglianze persino più profonde di quelle che abbiamo conosciuto sino ad oggi. Il vero problema sta nel considerare la globalizzazione come una opportunità a fronte della quale la politica deve sapere giocare le sue carte. Deve sapere cioè costruire istituzioni e strumenti in grado di regolare questo grande processo economico e finanziario e di volgerlo a vantaggio delle possibilità dell'uomo. A vantaggio cioè di una più equa ripartizione degli utili, a vantaggio della Democrazia e dell'affermazione dei diritti umani, a vantaggio della difesa dell'ambiente, a vantaggio della tutela dei diritti delle generazioni future. Io credo che per dare una risposta a questi grandi problemi noi dobbiamo cominciare dall'impegno che ci è più vicino. Edificare una nuova Europa. Un'Europa che non sia soltanto la moneta europea, una scelta che io considero giusta, una scelta che ha comportato sacrifici rilevanti per il nostro paese. Ma noi non siamo pentiti di questi sacrifici e siamo lieti che nel tempo più

breve possibile anche la Grecia possa essere parte di questa comunita' della moneta europea. Ma la moneta europea e' soltanto uno strumento che deve essere volto al servizio di una costruzione politica che richiede scelte coraggiose e coerenti. Io ritengo molto importante cio' che abbiamo deciso ad Elsinki poche settimane fa. Aprendo l' Europa a popoli e nazioni che per tanti anni sono rimaste al di la' della cortina di ferro ma anche ad un popolo che nella sua storia ha avuto con l' Europa un rapporto assai piu' conflittuale che amichevole. Io credo che abbiamo fatto bene. E penso che la posizione assolta dalla leadership del vostro paese e' stata una posizione coraggiosa e lungimirante. Naturalmente nel momento in cui l' Europa ha aperto le sue porte alla Turchia spetta ai dirigenti di quel paese compiere le scelte coerenti che consentano loro di varcare la soglia. Questo non puo' essere garantito a nessuno. E l' Europa non e' soltanto una costruzione economica. E' anche una civilta' politica che si fonda su valori di rispetto dei diritti umani e su valori democratici. Chi vuole intraprendere quella strada e' benvenuto. Avremmo sbagliato a sbarrare quella porta ma egualmente sbagliaremmo a fare sconti in materia di Democrazia e di diritti umani. Io credo che questa scelta puo' creare le condizioni della pace, puo' fare appunto in modo che parlino gli uomini e non le armi, e ripeto penso che nel determinare questa svolta un forte contributo di leadership di lungimiranza e' venuto dalla vostra nazione. Ma anche quest' Europa piu' ampia dovra' misurarsi con se stessa. Non basta allargare i confini. Bisogna rafforzare i poteri, bisogna rafforzare la capacita' di decidere insieme, di promuovere insieme politiche di sviluppo, politiche sociali, di promuovere insieme politiche della competitivita', di individuare obiettivi in grado di fare dell' Europa un' area di crescita stabile dell' economia, del lavoro, della ricchezza delle persone. L' Europa ci puo' dare molto se assume questa configurazione politica, il che richiede anche la rinuncia a determinate porzioni della sovranita' nazionale nel nome di una sovranita' piu' alta, di un' idea dell' Europa politica della cittadinanza europea che ci renda partecipi di decisioni e di scelte in grado di influire sul futuro dei nostri popoli ben piu' profondamente di quanto possano farlo le decisioni di un singolo paese. Un processo al quale guardare con molto coraggio e con molta determinazione. Di questa Europa politica fa parte in modo determinante una politica estera e di sicurezza comune. Tutto cio' pone problemi complessi che sono anche resi piu' complicati dalle differenze di membership, fra NATO, Unione Europea, Unione Europea Occidentale. Non sono processi che si risolvono con un colpo di bacchetta magica, ma la mia convinzione e' che ci si debba impegnare con grande coraggio verso questa evoluzione politica. Un' Europa unita, forte, capace di essere protagonista delle relazioni internazionali, capace di assumere una propria autonomia, crescente responsabilita', anche dal punto di vista militare non contro gli Stati Uniti. Questa mia visione dell' Europa non si contrapone al ruolo degli Stati Uniti ma tende a creare una condivisione di responsabilita' piu' equilibrata tra Europa e Stati Uniti. Questa e' l' esigenza di un mondo che noi vogliamo multipolare, non legato alla responsabilita' e al dominio di un solo paese che d' altro canto, badate, e' un peso troppo gravoso per gli stessi Stati Uniti come capiscono anche gli ambienti americani piu' aperti, piu' democratici. Io credo che sia stato importante in questo senso l' avvio di un dibattito fra classe dirigente progressista europea e democratici americani. Per parte nostra noi abbiamo voluto contribuire, questo attraverso una prima iniziativa che abbiamo svolto a Firenze due mesi fa. Un dibattito aperto fra i leader dei maggiori paesi europei e il presidente degli Stati Uniti. Un' iniziativa nuova che non credo che avesse precedenti. Una discussione informale, non un incontro di governi o di paesi. Un

incontro di persone, leader politici, intellettuali, molto libero e che ha fatto emergere in modo significativo una convergenza di pensiero tra personalità del socialismo europeo e il mondo democratico degli Stati Uniti. Io credo che questo possa essere una via interessante da perseguire, quella di un dibattito fra le forze progressiste, che supera i confini tradizionali dei movimenti storicamente costruiti e che tende ad affermare impegni, punti di vista ed obiettivi comuni. D'altro canto questa necessità è stata resa ancora più stringente dalla drammatica esperienza comune che il mondo ha compiuto. È stato quello della crisi nei Balcani e della guerra nel Kosovo. La «Prima grande guerra Mondiale» del dopoguerra fredda. Un evento che merita tuttora una riflessione profonda. Inanzitutto io credo perché è giusto che ci si ponga il problema di come evitare i conflitti di questo tipo. Ma nello stesso tempo perché credo che questo conflitto ci abbia posto tutti di fronte alla necessità di una nuova riflessione, anche sul piano culturale. Qual'è il rapporto tra il concetto tradizionale di sovranità nazionale e l'affermazione dei diritti umani? È lecito violare la sovranità di uno stato quando si tratta di difendere elementari diritti dell'uomo? Sono problemi di grande portata e la risposta che si dà a questi problemi è molto importante per caratterizzare il nuovo ordine mondiale che deve essere costruito. La mia convinzione è che sì, è che la sicurezza delle persone, la sicurezza umana è un valore almeno pari se non superiore a quello della sicurezza degli stati nazionali. La mia convinzione è che la comunità internazionale non può più rimanere inerte di fronte alla violazione massiccia dei diritti dell'uomo. È naturalmente nel momento in cui si ritiene che può essere legittimo l'intervento non soltanto per mantenere la pace ma anche per imporla quando siano minacciati i diritti delle persone, nello stesso momento in cui si sostiene questo sorge il grande problema della legittimità di questa azione. Non può essere un solo paese a stabilire questa legittimità. E sorge insieme il grande problema del fatto che se si afferma un principio non possono esservi diversi standards a seconda del fatto che i diritti umani vengano violati in un paese o in un altro. Sono questioni di grandissima portata. Vorrei dire sono questioni che hanno una dimensione etica e ideale ma hanno anche una forte dimensione politica e istituzionale. Noi abbiamo bisogno di istituzioni internazionali in grado di offrire un quadro di legittimità. Abbiamo bisogno di valori condivisi sui quali fondare una nuova comunità fra gli stati e le persone. Abbiamo bisogno di un'Europa unita e forte che possa concorrere alla creazione di un ordine mondiale nuovo, portando in questo ordine mondiale anche la forza dei valori nostri, dei valori democratici e umani che appartengono alla nostra civiltà europea. L'Italia si è sforzata di dare un contributo a tutto questo uscendo da una condizione di crisi delle sue istituzioni, della sua economia e cercando di recuperare un maggiore protagonismo sulla scena europea e internazionale. L'Italia è un paese che ancora non ha superato del tutto le ragioni della sua instabilità, eppure in questi anni noi abbiamo compiuto dei passi in avanti importanti dei quali ci sentiamo orgogliosi e rispetto ai quali non vogliamo tornare indietro. Anche perché siamo convinti che il nostro contributo può essere importante alla nascita di un'Europa che non abbia soltanto il suo baricentro nei paesi dell'Europa centrale e del nord, che sia più attenta così come anche voi credo vogliate alla realtà del Mediterraneo, che sia più equilibrata nella sua cultura e nei suoi obiettivi. Nello stesso tempo l'Europa deve aiutarci ad affrontare i grandi problemi sui quali torno concludendo che riguardano l'evoluzione e la riforma delle nostre società. Riforma dello stato sociale. Lo stesso Rettore, il Presidente della vostra Università introducendo si è riferito in termini che pienamente condivido, alla

necessita' di difendere il ruolo pubblico e la garanzia pubblica dei principali diritti sociali, ma nello stesso tempo di combattere il rischio di un sistema burocratico, inefficiente che finisce per negare quegli stessi diritti che pretende di garantire. Come combinare efficienza, competizione e garanzia dei diritti sociali? Nessuno ha la ricetta in tasca ma tutti siamo impegnati in una sperimentazione sociale che si sforza di dare una risposta a questo problema. Certamente attraverso una visione del ruolo dello stato che sempre di meno assegna allo stato il compito di gestire e sempre di più il compito di indirizzare, programmare, controllare e di garantire, riducendo quindi il tasso di burocratismo, cercando di fare in modo che questo non riduca la garanzia che si offre innanzitutto nei cittadini più deboli. Noi siamo convinti che di questo nuovo stato sociale punto essenziale è un sistema di educazione permanente delle persone. Non ci stancheremo mai di dire che il principale diritto sociale nell' epoca della tecnologia dell' informazione e nell' epoca della globalizzazione, principale diritto sociale è la cultura. Chi dispone di una cultura elevata e forte, è in grado di difendere se stesso sul mercato del lavoro, nella - competizione con gli altri. Garantire a tutti i cittadini l' accesso alla conoscenza è oggi uno dei compiti fondamentali di uno stato sociale moderno. E organizzare un sistema di istruzione permanente in grado di accompagnare l' evoluzione del mercato del lavoro e il processo continuo di innovazione. Io sono anche convinto che in questo sistema di educazione permanente non bisogna cedere alla convinzione che oggi debba dominare la cultura tecnica. Non è così. È vero al contrario che il tasso rapidissimo di innovazione rende obsolete le conoscenze tecniche e quello che è fondamentale è la cultura di base, e cioè possedere gli strumenti che consentono di apprendere rapidamente. Torna cioè ad essere importante la formazione umana, la formazione umanistica, la conoscenza fondamentale su cui si innesta una rapida capacità di apprendimento delle tecniche che mutano. E noi questo lo sperimentiamo anche nel confronto col sistema americano, per tanti aspetti avanzato, più avanzato tecnicamente dell' Europa, e tuttavia da questo punto di vista oggi a mio giudizio meno forte nella capacità di fornire le conoscenze fondamentali che formano la persona e che offrono gli strumenti per aggiornare continuamente le proprie competenze particolari. Di questo stato sociale che gestisce di meno che garantisce di più, che si sforza di promuovere le opportunità per l' individuo e che mette al centro l' educazione, di questo nuovo modello di stato sociale io credo noi dobbiamo fare un obiettivo da perseguire con coerenza, anche attraverso riforme coraggiose. Vedete, non è detto affatto che una maggiore flessibilità del lavoro significhi cancellazione dei diritti dei lavoratori. Non è così. Se questa flessibilità viene regolata, se si garantisce il potere contrattuale dei sindacati, se questa flessibilità è mobilità e accompagnata da un sistema di protezioni sociali in grado di fornire al lavoratore che cambia lavoro le conoscenze necessarie per ottenere un nuovo lavoro. Certo, bisogna concepire questa rete in termini nuovi, non come un sistema statico e burocratico, ma appunto come una rete di diritti e di garanzie capaci di evolversi in relazione ai mutamenti dell' economia e del mercato del lavoro. Vedete, questa visione certamente meno pervasiva del ruolo dello stato non per questo deve essere timida ed esitante. Al contrario, la mia convinzione è che la globalizzazione richiede ancora di più una funzione della politica regolatrice in grado di imporre il rispetto delle regole, in grado di garantire una eguaglianza delle opportunità. Il coraggio della politica deve essere quello di portare questo suo ruolo di garanzia ad un livello, lo ripeto, non solo nazionale. Voglio fare soltanto un esempio per dimostrare quanto quest' esigenza è stringente. Toccando un punto cruciale. E

voi sapete i parlamenti e gli stati moderni sono nati innanzitutto intorno alla questione fiscale. Oggi nell' economia globalizzata il peso della fiscalità rischia di esercitarsi esclusivamente sul lavoro. I capitali fuggono, sono volati, si spostano da un continente all' altro semplicemente schiacciando il tasto del computer. E il rischio è che progressivamente tutti i sistemi sociali si poggino esclusivamente sulla tassazione del lavoro che diventa sempre più esigente e pesante. È pensabile un' Europa unita senza un' armonizzazione delle politiche fiscali, per quanto attiene al trattamento del risparmio e delle imprese? A me sembra di no, eppure questo è uno dei nodi oggi, più contesi nel dibattito europeo. È pensabile un' equità fiscale che non sia concepita attraverso regole globali, in qualche modo sulla base per esempio della proposta dell' economista americano democratico Tobin, il quale chiede che vi sia una tassa sulla mobilità internazionale dei capitali. Io credo che queste questioni o ipotesi di questo tipo, non debbano essere considerate come delle utopie, ma come delle sfide politiche concrete. E in fondo la capacità di un governo progressista del mondo si misura proprio intorno alla possibilità di dare risposte concrete a sfide di questa portata. Immaginare il mondo, immaginare un mondo nuovo, diverso, capace di valorizzare le opportunità della modernità e nello stesso tempo di ridurre le disuguaglianze e le ingiustizie. Questa è la sfida. Questa è la sfida innanzitutto per chi ha nel corso della sua storia cercato di coniugare fantasia, ingegno, sviluppo, crescita della ricchezza con il senso dello stato, delle regole e dell' etica civile. Per il tempo che ci sarà concesso noi progressisti europei che abbiamo oggi la responsabilità di governare dobbiamo cercare di vincere questa sfida, dobbiamo cercare di accompagnare e di indirizzare verso obiettivi di crescita economica, culturale e sociale le nostre società. Dobbiamo rafforzare l' Europa come costruzione politica democratica, come soggetto in grado di concorrere ad un nuovo equilibrio mondiale, come area di crescita della ricchezza, del lavoro, delle potenzialità di ciascuno. Isolatamente ognuno nel chiuso della nostra esperienza nazionale non vinceremo questa sfida. Dobbiamo saperlo e lo sperimentiamo ogni giorno. Il nuovo progetto democratico è per sua natura un progetto europeo e internazionalista. Solo così può vincere e può affermarsi. E io credo anche per questo ritengo importante potere dire queste cose qui, in un paese amico, ad una classe dirigente con la quale abbiamo collaborato, costruendo anche momenti importanti, concreti, lungo questa strada per indicare insieme - come facciamo questa sera - il cammino da percorrere, le sfide da affrontare, gli obiettivi per i quali battersi. Grazie.